

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

YTTRANDE

SLU ID: SLU.2024.2.6-3683

2025-09-21

Trafikverket ärendemottagningen
Box 810
781 28 Borlänge

via e-post
investeringsprojekt@trafikverket.se

Trafikverkets ärendenummer TRV 2020/21139

Yttrande över förslag till järnvägsplan för anläggning av Ostkustbanan (bandel 429 och 430) Fyra spår Uppsala Söder Bergsbrunna-Uppsala Centralstation i Uppsala kommun, Uppsala län

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) har tidigare yttrat sig i frågan om dragningen fyra spår Uppsala i juni 2023 och januari 2025, dessa tidigare yttranden bifogas (bilaga 1 och 2) i stället för att upprepa dess innehåll. SLU har nu gått igenom Trafikverkets förslag till järnvägsplan och får i anledning av detta komplettera tidigare yttranden och anföra följande.

Sammanfattning och översiktlig kommentar till förslaget

- Till att börja med uppskattar SLU att Trafikverket flyttat lokaliseringen av förbigångsspåret så att intrång på det s. k långliggande försöket nu undviks. Det visar att Trafikverket tagit till sig vad SLU tidigare anfört gällande SLU:s forskningsprojekt inom de långliggande försöken. Precis som tidigare framförts utgår SLU från att det område som idag ianspråkats av det långliggande försöket inhägnas eller annat sätt skyddas så att oavsiktliga intrång förhindras, dock utan att riskera förutsättningarna för skötsel av försöket under byggtiden. SLU noterar däremot att det långliggande försöket inte har markerats på den illustrationskarta som finns över området, detta bör göras för att understryka vikten av att området skyddas. Av förslaget framgår även att Fyrislundsbäcken ska omledas – SLU förutsätter att en sådan omledning genomförs utan påverkan på forskningsförsöket.

- Trafikverket har endast slentrianmässigt kommenterat vad SLU tidigare framfört angående spårdragningens påverkan på SLU:s övriga jordbruksmark och dess betydelse för det allmänna bevarandemålet samt SLU:s forsknings- och undervisningsinfrastruktur. SLU ser detta som en brist i förslaget till järnvägsplan.
- SLU noterar även att Trafikverket inte på något mera utförligt sätt kommenterar konsekvenserna av ett tillfälligt ianspråktagande av jordbruksmark. Även ett tillfälligt ianspråktagande kan ge permanenta packningsskador som påverkar jordbruksdriften och kan göra marken permanent oanvändbar för forskning. SLU vill därför på nytt understryka att man vid fastställande av ersättning till SLU för tillfälliga ianspråktaganden av marken även måste beakta och värdera de forskningsresultat som därmed förbrukas. Detta kan medföra att ersättningen kommer att vida överstiga kostnaden för en alternativ placering av tillfälliga uppställningsplatser eller transportvägar. Ur ett såväl ekonomiskt som forsknings- och renommémässigt perspektiv borde därför Trafikverket på ett mera ingående sätt fortsatt utreda alternativa placeringar av tillfälliga uppställningsplatser m.m.
- Slutligen saknar SLU en djupare analys av spårdragningens påverkan på grundvattenförekomsten och dess påverkan på förutsättningarna för bevattning och växttillgängligt vatten. SLU anser att detta även gäller spårdragningen samt arbetena med denna och dess påverkan på spill- och dagvattenledningen inom Kungsängens gård. SLU delar i den delen Länsstyrelsens uppfattning att detta måste utredas vidare och beaktas redan i förslaget till järnvägsplan, dock allra senast i samband med tillståndsansökan avseende planerad vattenverksamhet.

Ianspråktagande av brukningsvärd jordbruksmark för permanent men framför allt tillfälligt nyttjande

SLU ska, som användare av jordbruksmark för produktionsändamål, men även som ett av de ledande universiteten i världen inom lantbruksforskning, bevaka att den del av marken som utgör produktiv jordbruksmark ska bevaras. Sådan mark får endast ianspråktagas för att tillgodose väsentliga samhällsintressen om detta behov inte kan tillgodoses på ett tillfredställande sätt genom att annan mark tas i anspråk.

När det gäller järnvägsspåret och dess dragning har SLU förståelse för det samhällsintresse som själva spårdragningen tillgodoser. SLU vill dock framhålla att för att jordbruksmarken ska anses vara ianspråktagen så krävs det inte att marken ianspråktagas permanent. Det är tillräckligt att den anläggning eller åtgärd som planeras försvårar det framtida brukandet av marken, vilket även i detta avseende är fallet med planerade tillfälliga ianspråktaganden för upplag och transportvägar.

Även tillfälliga ianspråktaganden kan på goda grunder befaras påverka markens struktur, bördighet, dränering och vattenhållande förmåga. Detta påverkar inte bara markens långsiktiga produktionsförmåga utan även möjligheten att använda tidigare forskningsresultat likväl som möjligheterna att använda marken för framtida forskning. SLU menar således att ianspråktagandet av jordbruksmark i praktiken kommer att omfatta större arealer än vad det permanenta ianspråktagandet som själva spårdragningen medför. Mot denna bakgrund är det SLU:s grundläggande inställning att tillfälliga nyttjanden för upplag och transportvägar ska planeras så de inte riskerar att påverka jordbruksmarken. Vidhåller Trafikverket behovet av sådana tillfälliga nyttjanderätter måste Trafikverket på ett tydligare sätt, än vad som hittills varit fallet, redovisa vilka alternativa dragningar och platser som övervägts samt varför dessa alternativ har valts bort.

Påverkan på växttillgängligt vatten via grundvatten, dränering bevattningsmöjligheter och sättningar i marken

För såväl livsmedelsproduktion som forskningsverksamhet är vatten-mängden i jordlagren (det växttillgängliga vattnet) av avgörande betydelse för odlingarna och därmed också för forskningsresultaten. Grundvattennivån i ett område har en direkt påverkan på mängden växttillgängligt vatten. En sänkt grundvattennivå innebär ett högre sugtryck på det växttillgängliga vattnet, d.v.s. en snabbare avtorkning av marken. En förändring av det växttillgängliga vattnet i ett område får inte bara effekt för möjligheterna att odla marken, utan också för de studier som grundar sig på data från det aktuella området. För att SLU:s verksamhet ska kunna fortsätta måste det växttillgängliga vattnet bibehållas. Samtidigt är en fungerande avvattning och dränering avgörande för den forskning och livsmedelsproduktion som pågår på omgivande jordbruksmark. Eventuella skador på avvattningsinfrastrukturen (täckdikning) ska ersättas och kompletteras så att samtliga fält avvattnas på ett erforderligt sätt under och efter projektet.

Här vill SLU understryka att även en liten påverkan på odlingsförutsättningarna i ett forskningsområde får långtgående effekter inte bara för ett enskilt forskningsprojekt utan även för SLU:s forskningsverksamhet i stort. Om odlingsförutsättningarna i ett visst studieområde förändras till följd av en onaturlig påverkan, kommer forskningsresultatet från det aktuella försöket inte längre att vara tillförlitligt. Det kommer helt enkelt inte vara möjligt att dra några säkra slutsatser utifrån sådan data, med följd att forskningsresultaten i praktiken blir värdelösa.

Förändringar i markvattenhalten till följd av en sänkt grundvattennivå kan hanteras genom kompensatorisk bevattning. Styrningen av sådan bevattning kan inte bara grunda sig på mätdata i den mark som nyttjas av SLU utan även i närliggande referensmark som inte påverkats av en eventuell grundvattensänkning.

Baserat på det underlag som SLU har tillgång till idag kan SLU inte dra några slutsatser om vilka utredningar som vidtagits i fråga om spårdragningens påverkan på nivåer för grundvatten och därmed tillgången till växttillgängligt vatten. SLU kan inte se att de vidtagits några utredningar som tar sikte på huruvida den nya spårdragningen på lång sikt utgör en risk för att marken kring spåret dräneras på växttillgängligt vatten eller att avvattningen via dränering slutar fungera. Detta synsätt synes också delas av länsstyrelsen.

Kopplat till frågan om grundvatten och vattenhalten i de övre och undre jordlagren är också risken för marksättningar och förändringar i jordens kompakthet (densitet/porositet). En förändring av jordens kompakthet skulle kunna påverka odlingsförutsättningarna i området permanent och på samma sätt som för vattenhalter och grundvattenförekomst.

Vad gäller förekomsten av det växttillgängliga vattnet kan en del av lösningen på det problemet vara att Trafikverket utreder möjligheterna till en långsiktig kompensatorisk bevattningskapacitet. Såväl själva utredningen som föreslagna åtgärder måste bekostas av Trafikverket inom ramen järnvägsplanen.

Beslut om detta yttrande har på rektors uppdrag fattats av universitetsdirektör Martin Melkersson efter föredragning av fastighetschef Peter Thorén. Innehållet har utarbetats av fakultetsdirektör Pär Aronsson, vicedekan Göran Bergkvist, forskare Sabina Braun, professor Anke Herrmann och föreståndare John Löfkvist vid fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap, projektchef Anna Lidvall Gräll samt lantbrukschef Victoria Thuillier och fastighetsförvaltare Theresé Ledin och Margareta Olsson vid SLU:s egendomsavdelning.

Martin Melkersson

Peter Thorén